

φων πρὸς δεξιάν, κρατῶν ῥάβδον. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 10. πλ. 13.

314. Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὄρθιοι, ἀντικρὺ ἀλλήλων, κρατοῦντες ἑκάστος δόρυ. ἐπ. Η. τάξ. ε'. μ. 11. πλ. 12. λίθ. σάρδ.

315. Οἱ Διόσκουροι φοροῦντες ἑκάτερος κράνος καὶ κρατοῦντες ἑκάτερος ἀσπίδα, ἵστανται στρέφοντες πρὸς ἀλλήλους. ὀπισθεν ἑκατέρου ἵππος ἀναχωρῶν. ἐπ. Ε. τ. ε'. μ. 15. π. 18. λίθ. σάρδ. σκαρδαῖος τυρρηνικός τοῦ ἐν Γενούᾳ ῥωσικοῦ προξένου.

316. Οἱ Διόσκουροι ἀστεροφόροι, ἀντικρὺ ἀλλήλων ἑκάτερος ἐμπροσθεν ἵππου (καὶ οἱ ἵπποι ἀντικρὺ ἀλλήλων ὡς φθάνοντες) κρατῶν λόγχην· ἀνωθεν ἡμισέληνος. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 10. πλ. 12. λίθ. ἀχάτ.

317. Οἱ Διόσκουροι ἀστεροφόροι, ἵππιοι, ἀντικρὺ ἀλλήλων, κρατοῦντες ἑκάτερος δόρυ. ἐπ. Ζ. τάξ. ε' μ. 8. π. 12. λίθ. σάρδ.

1) Ἐκ τῶν Τρωϊκῶν μύθων.

1) Ἡρώϊ καὶ πράξεις.

318. Ἡρως γυμνός πρὸς ἀριστεράν ἀκλᾷζει τὸ ἀριστερόν γόνυ καὶ ἐκτείνων τὸν δεξιὸν πόδα ἀποτοξεύει ἐντίκτων τὸ τόξον. Ἐνταῦθα ἐπιφαίνεται ἀκρατος ὁ αἰγιναιῖος ῥυθμός· ἡ τεχνοτροπία εἶναι αὐστηρὰ καὶ στερεὰ ἐπιφαίνεται ἡ παράδοσις. Τὸ σχῆμα εἶναι κατὰ γραφὴν καὶ ὁμοῦς ὁ ὀφθαλμὸς ἀντίος· ἡ ῥίς ὀξεῖα, τὰ νῶτα πλατεῖα, ἡ κόμη συμμετρικὴ καὶ ὡς τεχνητὴ. τὰ σχήματα ἐν γένει εἶναι ἥττον στραγγύλα. Παράβαλε πρὸς τὰ ἐν Μονάχῳ αἰγινητικὰ ἀγάλματα καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ Θησεΐῳ στήλῃ τοῦ Ἀριστίωνος. περίξ ἀστράγαλος. ἐπ. Β. π. Α. (ἀρχαῖκή) μ. 14. πλ. 18. ἀχάτης γαλακτόχρους· σκαρδαῖος ὅν ὁ ἰδιοκτήτης ἀπέκοψεν εἰς κατασκευὴν δακτυλίου· εὗρέθη δὲ ἐν τάφῳ ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἡγοράσθη παρὰ τοῦ Κ. Μηλιαῶδου ὑπὸ τοῦ Κ. Πρόξασχ.

319. Ἡρως ὄρθιος, γυμνός, φορῶν κράνος, στρέφων πρὸς δεξιάν κρατεῖ ἐκ τῶν βραχιόνων νεανίαν τραυματίαν, γονυπετῇ, γυμνὸν, κύπτοντα πρὸς ἀριστεράν. ἐπ. Ε. τ. γ'. μ. 15. πλ. 11.

320. Ἡρως φορῶν πανοπλίαν, ὄρθιος, πρὸς δεξιάν φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων νεκρὸν κρατῶν αὐτοῦ τοὺς βραχίονας· ὀπισθεν στάχεις· ἐμπροσθεν C L A. ἐπ. ζ. τάξ. δ. μ. 12. π. 10.

2) Ἰλίου πέρεις.

321. Ὁ Διομήδης ὄρθιος, ἀντωπής, στρέφων πρὸς δεξιάν κρατεῖ τῇ ἀριστερᾷ τὸ Παλλάδιον, τῇ δ' ἐτέρᾳ παραζώνιον. ἐπ. Ζ. π. ζ. μ. 11. π. 8. λ. σμάρagd. (plasma).

322. Διομήδης γυμνός· καθήμενος ἐπὶ τετραγωνικοῦ λίθου πρὸς δεξιάν κρατεῖ τῇ δεξιᾷ ἐκτεινομένην, ἐφ' ἧς ἀπλοῦται τὸ ἱμάτιον, τὸ Παλλάδιον, τῇ δ' ἐτέρᾳ, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ λίθου, κρατεῖ ὀπισθεν τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου. ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐπὶ κίονος εἰδωλίον ἔρωτος τοξότου· κάτωθεν δὲ πρὸ τοῦ κίονος νεκρὸς ἐκτάδην κείμενος. Παράβαλε τὰ νομίσματα τοῦ Ἀργίου· ἡ παράστασις αὕτη φαίνεται ἀπομίμῃσι

καλλίστης τινος ἀγνώστου πρωτοτύπου εἰκόνης. ἐπ. Α. τάξ. Β. μ. 10. πλ. 14. σάρδ. ἐν Κύπρῳ.

Σημ. Ὁ Διοσκουρίδης, ὁ δακτυλιογλύφος τοῦ Αὐγούστου, ἐποίησε τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπὶ δακτυλιολίθῳ· βλέπε Stosch. σφραγιδολιθ. Bracci, Winkelman. κλ.

323. Ἡ αὐτὴ παράστασις καθ' ὅλα ὁμοία. ἐπ. Α. τάξ. γ'. μ. 19. πλ. 17.

Σημ. Αἰνείας, Ἀγχίσης, βλέπε. 326.

3) Ὀδυσσεύς.

324. Ὀδυσσεύς ἐν Αἰδῶν, γυμνός, ὄρθιος, πρὸς δεξιάν, κύπτων ἐν σχήματι σκέψεως καὶ ζήτησεως· ἐπ. Ζ'. τ. ζ. μ. 9. π. 5 1] ὄνυξ ξανθοφύκος με λευκὰς ταινίας ἐν τῷ μέσῳ, τοῦ Κ. Α. Ποστολάκη.

κ) Ἐκ τῶν ἀσιατικῶν μύθων.

325. Κεφαλὴ Πάριδος πρὸς δεξιάν, φοροῦντος τὸν πρυγικὸν πῖλον· τὸ ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς σχηματίζει κεφαλὴν Σιληνοῦ. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 13. π. 10. σάρδ.

326. Αἰνείας φορῶν κράνος, βαδίζων πρὸς ἀριστεράν φέρει ἐπ' ὤμων τὸν Ἀγχίσην, χειραγωγῇ τῇ δεξιᾷ τὸν Ἀσκάνιον, ὀπισθεν ἀλέκτωρ (παράβαλε νομίσματα Λαρδαν.) ἐμπροσθεν Μ. ἐπ. Η. τάξ. ε'. μ. 11. π. 8. λίθ. σάρδ.

λ) Ῥωμαϊκὸς μέθος.

327. Λύκαινα στρέφουσα πρὸς ἀριστεράν, ὄρθια· θηλαζει τὸν Ῥωμύλον καὶ τὸν Ῥέμον. ἐπ. Η'. τ. ζ. μ. 8. πλ. 11. λ. σάρδ.

328. Λύκαινα πρὸς δεξιάν, ἡρέμα τὴν κεφαλὴν κάτωθεν κλίνουσα καὶ κυρτοῦσα τὸ σῶμα θηλαζει τοὺς διδύμους. ἐπ. Η'. τ. ζ. μ. 10. π. 11. λίθ. σάρδ. Π. Ἀδαμοπούλου.

(Ἔπεται συνέχεια.)

I. ΡΙΖΟΣ.

—ο—

Καθηκὸν ἱερὸν, ἀλλὰ καὶ συμφέρον ἔθνικόν ἐνταυτῷ εἶναι νὰ σώζωμεν ἀγνώμονας λήθης τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν ὅσοι δι' οἷας δὴποτε ὑπηρεσίας διεκρίθησαν τιμῆσαντες καὶ ὠφελήσαντες τὴν πατρίδα. Τῶν πατέρων ἡ δόξα ἀντανανκλᾶται ἐπὶ τῶν υἱῶν. Ὁ διὰ τὴν ἰκατότητα, διὰ τὴν εὐφυΐαν διὰ τὰς πολιτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρετὰς τοῦ διάσημος ἀνὴρ, οὐ μόνον ζῶν, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντων εὐεργετᾷ τὸ ἔθνος του, διότι τὸ παράδειγμα του παρατρύνει πρὸς μίμῃσιν, διότι ἡ ὑστεροφημία του εἶναι ἔθνικὴ κληρονομία, καὶ ἀθάνατος εὐγενείας τίτλος διὰ τὴν πατρίδα του. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ Πανδιώρᾳ πολλῶν πολυτάλας ἐπιστήμων ἀνδρῶν τῆς νέας Ἑλλάδος διεγράψαμεν τὰς βιογραφίας, καὶ ἐχαράξαμεν τὰς προσφιλεῖς εἰς τὴν πατρίδα εἰκόνας των.

Ἀναμφισβητήτως δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ρίζου, οὐ τὴν

εὐγενῇ καὶ ποιητικῇ φημισμένην παρὶτᾶ ἡ ἐνταῦθα δημοσιευμένη εἰκὼν, οὐδενὸς τῶν ἐπὶ πατριωτισμῷ, εὐφυίᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρεφάντων ἐλαττοῦται εἰς τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην. Καὶ ὅτε ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην τῆς βοήθειας τῶν ἀξιοτέρων υἱῶν τῆς, ὅπως ἀποκυλίσῃ τὸν λίθον τοῦ τάφου τῆς, καὶ ὅταν ἐγερθεῖσα ἐξήτει τοὺς ποδηγετήσαντας εἰς τὴν ὁδὸν τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου, ὁ ῥίζος ἐτάχθη πάντοτε μεταξύ τῶν πρωταγωνιστῶν, καὶ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ πνεύματος του, καὶ τὴν προήγαγε διὰ τῆς δραστηριότητος του.

Ἰάκωβος Ῥίζος Νερουλός

Ἰάκωβος ὁ Ῥίζος ὁ Νερουλός, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1778. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Γεώργιος, ἦν ἀνὴρ λόγιος, κατατεταγμένος μεταξύ τῶν τότε ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔχων τὸν τοῦ *Kamara* βαθμὸν, ὅστις ἦν ἐκ τῶν δευτερευόντων. Ἡ δὲ μήτηρ του ἦν Ῥίζη τὸ γένος, καὶ αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν παραδέχθη ὁ νέος Ἰάκωβος, ἃ καὶ τῷ παρέμεινε προσέτι τὸ εἰς τὸν πατέρα του χλευαστικῶς δοθέν ἐπίθετον *Neroulis*, πρὶς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ κλάδου τῶν κυρίως Ῥίζων, τοῦ φέροντος τὴν ἀρχαιοτέραν ἐπωνυμίαν τοῦ *Ραγκαβῆ*.

Εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν ἔμεινε ὁρφανὸς πατρὸς καὶ μητρὸς, ἀλλ' ἡ ἀγωγή καὶ ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ διευθύνθησαν οὐχ ἥττον μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ ἐπὶ ἐκκλησιαστικῇ τε καὶ ἐξωτερικῇ πολυμαθείᾳ διαπρέποντος πρὸς πατὸς θείου του Σαμουὴλ τοῦ Ἐρέπου, ὅστις ἀνέδειξεν αὐτὸν Ἑλληνιστὴν ἀριστον τὴν δὲ φιλοσοφίαν ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδου, καὶ τὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ ὑπὸ σοφοῦ τινος Γάλλου, τοῦ Ἀββάτου Λαφονταίνου.

Εἰκοσастῆς μόλις, παρηκολούθησε τὸν ἡγεμόνα ἡ Ἰψηλάντην εἰς Μολδαβίαν, ὅπου ἤρχισεν ἐνασχόμενος εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην, καὶ ὡς ἀλειψόμενος διὰ τὸ μέγα προπαρασκευαζόμενον τῆς πατρίδος του σταδίου, συγχρόνως ὅμως τὰς ἀρχαίας ὥρας του εἰς τὰς φίλας του Μουσῆς ἀφιερῶν, καὶ ἐκτὸς ἄλλων σπουδάζων τὴν ἀσιατικὴν φιλολογίαν, ἧς ὀλίγοι Ἕλληνες ἐγένοντο ἐγκρατέστεροι.

Τὸν Ἰψηλάντην, παυθέντα τῆς ἡγεμονίας, διεδέχθη ὁ Ἀλέξανδρος Σούτζος ἐν 1801, καὶ διώρισεν τὸν Ἰ. Ῥίζον ἐπιτετραμένον του παρὰ τῇ Ὀθωμ. πύλῃ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπῆλθεν ὁ Ῥωσικὸς πόλεμος, καὶ ἀπεσυρθέντων τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναδικῶν ἐπαρχιῶν, ἔμεινεν ὁ Ῥίζος ἐπὶ ἐξ ἑπτὰ μακρὰν τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν σπουδὴν ἐντρυφῶν καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, μέχρις αὖ ὁ ἡγεμὼν Ἰ. Καρατζᾶς, συμπαραλαβὼν αὐτὸν εἰς Βλαχίαν, τὸν ἀνεδίδαξεν εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀξίας, καὶ εἰς τὴν πρῶτην ἀνωτάτην τοῦ *Μεγάλου Ποταμοῦ* ἢ προθυπουργοῦ. Μετὰ ἐξαετίαν δὲ, ἀναχωρήσας τοῦ ἡγεμόνος, ὁ προθυπουργὸς αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διορίσθη μεταφραστὴς παρὰ τῷ μεγάλῳ διερμηνεῖ, καὶ ἐν 1819 ἡκολούθησε πάλιν εἰς Μολδαβίαν τὸν ἡγεμόνα Μιχ. Σούτζον, καὶ παρέμεινε παρ' αὐτῷ ὡς προθυπουργὸς μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐνταῦθα λήγει τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ σταδίου τοῦ Ῥίζου. Τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ κρίσιν καὶ τὴν μεγίστην αὐτοῦ ικανότητα περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν πολιτικῶν, ἀποδεικνύει ἡ σπουδὴ μετ' ἧς πάντες οἱ εἰς Λακίαν ἀποστελλόμενοι ἡγεμόνες ἡμιλλῶντο νὰ τὸν συμπαραλάβωσιν ὡς πολύτιμον συνεργόν των, ὥστε ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, μακρὰν τῶν πραγμάτων ἔμεινε μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἔμενον κατεχόμεναι ὑπὸ Ῥωσικῶν στρατευμάτων αἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κυβερνόμεναι ἐπαρχίαι. Καθ' ὅσον δὲ τὸ διάστημα τῆς ἐν αὐταῖς πολιτικῆς του δραστηριότητος, θεωρῶν αὐτὰς ὡς τελευταῖα ἄτυλα εἰς ἃ κατέρχεται ὁ Ἑλληνισμός, ὡς βίαιες ὁπωσοῦν ἀσάλευτοι καὶ ἀσφαλεῖς, ἐφ' ὧν ἐδύνατο ν' ἀναγερῇ φάρος μακρόβιον φωτίζων τὸ ἔθνος, πᾶσιν κατέβαλε προσπάθειαν ἑκτοτε πρὸς καταρτισμὸν ἀξιολόγων γυμνασίων ἐν ταῖς πρωτεύουσιν ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονιῶν, εἰς μὲν Βουκουρέστιον μετακαλέσας τὸν Δούκαν, τὸν Κομητᾶν, καὶ ἄλλους τῶν τότε περιτήμων διδασκάλων τοῦ ἔθνους, εἰς δὲ Ἰάσιον τὸ Κλεόβουλον, πρῶτον αὐτόσε εἰσαγγόντα τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον. Τὰ ἀνώτερα δὲ ταῦτα σχολεῖα, εἰς ὧν τὸ πρῶτον ἐδόθη πολὺ ἀνωτέρα ἀνάπτυξις ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Σούτζον, ὅταν ὁ ἐξάδελφος τοῦ Ῥίζου, ὁ ἕτερος Ἰάκωβος Ῥίζος, ὁ *Ραγκαβῆς*, κατὰ νέας βάσεις ὁργανίσας αὐτὸ, μετακαλέσατο τοὺς τότε περιτήμους ἐπὶ παιδείᾳ Βαρδαλάχον, Γεννάδιον καὶ Κανέλλον, ισχυρότατα συνετέλεσαν εἰς τὴν τοῦ ἔθνους πρόοδον καὶ ἐκπαίδευσιν, καὶ πολλοὶ τῶν μετὰ ταῦτα διακρίβαντων Ἑλλήνων ἐξ αὐτῶν προήλθον, ἐκτὸς ὅτι καὶ πολλοὶ τῶν Λακῶν ἐγεύθησαν ἐν αὐταῖς τῆς

Ελληνικῆς παιδείας, τῆς ὑγιανοῦς ταύτης καὶ ἡτο-
ποιούτης τροφῆς, ἥς ἡ ἑλευθερία καθίσταται καθ' ἑ-
κάστην ἐπαισθητοτέρα τοῖς ἔμφοροι μεταξὺ αὐτῶν,
ὅσοι ἐπιθυμοῦσι τὴν εἰς τὰ σπουδαῖα καὶ ἐμβρεῖν
τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἐπίδοσιν.

Ἀλλ' εἰς τὸ μέγεθος τοῦ σταδίου τοῦ ῥίζου
πρέπει ἀκόμη νὰ ἐνδιατρίψωμεν, διότι τοῦτο ἦτον
τὸ δι' αὐτὸν φωτισόμενον ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἥ-
λιου, τὸ κατάφυτον ἀπὸ ἀνθῶν τοῦ Ἑλικῶνος, ὃ αὐτὸς
ἐκαλλιεργεῖ καὶ ἔδρεπεν ἐν τῷ νεανικῷ του ἐνθου-
σιασμῷ. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του, ἀ-
περίσπαστος ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα καθήκοντα, ἅτινα
μετὰ ταῦτα ἀπερρόρηταν πᾶσάν του τὴν δραστη-
ριότητα, ἐδόθη ἐκθύμως εἰς τὴν ποίησιν, διότι ψυ-
χαὶ πεπλησμέναι ὅπως ἠρεῖν τὸ καλὸν καὶ τὸ
ὕψηλόν, ὅταν δὲν εὐρίσκωσιν αὐτὰ ἐν τῷ πρακτικῷ
βίῳ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὑψαίνονται ὑπεράνω αὐτῆς καὶ τὸ
ζητοῦσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ἐμπνεύ-
σεων. Καὶ οὐχ ἦττον ἢ διὰ τῆς λοιπῆς αὐτοῦ ἱκα-
νότητος ἐτίμησε καὶ ὠφέλησεν ὁ ῥίξος τὴν Ἑλλάδα
διὰ τῶν φιλολογικῶν ἔργων του, ἀποδείξας ὅτι τῶν
ἀρχαίων ἡ ποιητικὴ εὐφυΐα δὲν ἀπεστέθη ὀλοτελῶς
ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὅτι ἂν ἔμενεν ὁ Ἑλικῶν ἐπὶ μακρὸν
χρόνον ἀπάτητος, τοῦτο προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν
ἀλυσσόμενοι τῶν Ἑλλήνων οἱ πόδες. Ὡς ποιητῆς,
ἐν ᾧ ὑπὲρ πολλοὺς ἄλλους εἶχε τὸ πλεονέκτημα, ὅτι
ἦν ἐντελὴς κάτοχος τῆς γλώσσης ἣν ἔγραφεν, ὅτι
τὸ λαμπρὸν αὐτῆς ἐργαλεῖον ἐστρεφεν εὐκαμπτον
καὶ εὐπειθές εἰς τὰς χειράς του, καὶ, ὅταν ἤθελεν,
οὐδενὸς ἤλαττοῦτο κατὰ τὴν χάριν, τὴν ἀφθονίαν,
τὴν ἀκριβείαν καὶ τὴν κυριολεξίαν, διακρίνεται συγ-
χρόνως ὁ ῥίξος διὰ τῆς φράσεώς του τὸ ἐντονόν, τὸ
γλαφυρόν καὶ γλυκὺ, διὰ τοῦ αἰσθηματός του τὴν
τραφερότητα, διὰ τὸν πλεόντων τῆς φαντασίας του,
καὶ διὰ τὴν σπανίαν του καὶ πρωτότυπον εὐφυΐαν.
Ἡ λυρική πρὸ πάντων αὐτοῦ ποιήσις διακρίνεται
διὰ τὸ βραχὺ καὶ εὐρωστον τῆς λέξεως καὶ διὰ τῶν
ἰδεῶν τὸ πυκνόν. Εἰς βαθμὴν ἔξοχον ἀπαντῶνται
φέρ' εἰπεῖν τὰ προσηρῆματα ταῦτα εἰς τὸ τελευταῖον
ὅπως οὖν ἐκτεταμένον προῖον τῆς Μούσης τοῦ ῥίξου,
τὴν ἐν 1822 ποιηθεῖσαν ἰδιὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας,
ἥτις κατὰ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ
Μεταλογίου. Εἰς παράδειγμα κείσθωσαν αἱ ἐπόμε-
ναι περὶ Σουλίου στροφαί:

Τὸ δὲ περίδοξον ὄρος Σούλι,
ὅπου οἱ ἄνδρες κεραινοὶ ὄντες,
κ' ἀπὸ τὰ σύννεφα καθορμῶντες,
ποτὲ δὲν ἔπεισαν κάτω δούλοι,

Ὅπου ὁ Φάλαρος τῆς Ἡπείρου
μάτην τοσάκις ὤρμητε εὐθείρας
καὶ στρατευμάτων του πολλὰς σφαῖρας,
καὶ θημωνίας χρυσοῦ ἀπείρου,

Ἀλώθη τέλος, οἱ δ' ἄνδρες ὄχι-
ξίρος δὲ μόνον κ' ἐλευθερίαν
διαφυλάξαντας μ' εὐφυΐαν,
τοὺς περιέβαλψαν ξεινοδόχοι.

Καὶ αἱ δύο ἀκροτελεύτιαι:

Ὡ γῆ φυλάττει, γῆ σεβασμία,
ὦ! ποτὲ μέλλω νὰ σὲ ἐλθῶ!

ποτὲ δὲ ποτὲ νὰ θλιώρῃσω
τὰ λαμπρὰ κέλευθόν σου τὰ μοῖρα!

Ἔσομαι τότε εὐδαίμων ὅλος,
καὶ θίλει λάμπει 'ς τὰ ὄρατά μας
πᾶσι σου φῆρος ὡς ἂν ἀδάμας,
ὡς χρυσὸν ὕψωμα πᾶσι σου βῶλος.

Ἡ λυρική ὁμοῦς ποιήσις ἦτον πάρεργον μόνον παί-
γνιον τῆς Μούσης τοῦ ῥίξου, ἥτις τὴν δραματικὴν
κυρίως σιμυλογίαν ζηλώσασα, ἂν καὶ σὺδεμία ὑ-
πῆρχε σκηνὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πατρίδι τοῦ δράματος,
ὅπως ἀναδείξασθαι εἰς αὐτὴν τὰ εὐγενῆ προϊόντα τῆς,
οὐχ ἦττον παρήγαγε δύο πρωτότυπους τραγωδίας,
τὴν Ἀσπασίαν καὶ Πολυξένην, τὰς πρώτας αἰτίνας
ἀνέβαλον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Παρθενὸν ἀπὸ τῆς
Ἡρωφύλης τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ. Καὶ ὅν χρόνον αἱ
τραγωδαὶ αὗται ἐγράφησαν, ἐπεκράτει καὶ παρὰ τοῖς
πεπαιδευμένοις τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ πανταχοῦ ἡ
ὑπὸ τῶν ὅπλων τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὑπὸ τῆς εὐ-
φυΐας τοῦ Βολταίρου εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην
ἐπιδηλοῦσα Γαλλικὴ φιλολογία. Ἀλλὰ τοῦ ῥί-
ξου ἡ ποιήσις, καὶ τοὶ μὴ ἐντελῶς ἀπηλλαγμένη
τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς, δὲν ἀκολουθεῖ ὁμοῦς αὐτῇ δου-
λικῶς, καὶ φέρει τὸν τύπον τοῦ Εὐριπίδου οὐχ ἦτ-
τον ἢ τὸν τοῦ Ῥακίνου, πρὸ πάντων ὁμοῦς φέρει
ἰδιορρυθμὸν σφραγίδα τῶν τόπων καὶ χρόνων ἐν οἷς
ἔζη ὁ ποιητῆς, καὶ τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἡ Πολυξένη ἔχει πλοκὴν ἐντεχον, καὶ ἰσχυροῦς,
καὶ καλῶς διαγεγραμμένους χαρακτῆρας. Ὁ Ἀχιλ-
λεὺς ἀγαπᾷ τὴν ὦραιαν, ἀφελῆ τοῦς τρόπους, ἀθῶαν
τὴν καρδίαν, εὐπλάστον καὶ εὐαπάτητον θυγατέρα
τοῦ Πριάμου, καὶ ἔζητησεν αὐτὴν εἰς γάμον. Ἀλλ'
ἡ πρωτότοκος αὐτῆς ἀδελφὴ, ἡ Κασσάνδρα, γυνὴ σφο-
δρῶν παθῶν καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως, διαφλέγεται καὶ
αὐτὴ ὑπὸ ὀρώτος πρὸς τὸν Ἑλληνα ἥρωα, καὶ τὰ
πάντα μηχανᾶται πρὸς ἀποτυχίαν τοῦ γάμου τῆς
ἀδελφῆς τῆς, ἄλλοτε μὲν αὐτὴν διὰ παντοίων λόγων
νὰ πείσῃ ζητοῦσα, ἄλλοτε δὲ τὸν ἀσθενῆ Πρίαμον
ἐν ὀνόματι τοῦ μίσους τοῦ λαοῦ καὶ ἐν ὀνόματι τῶν
θεῶν, ὧν εἶναι αὐτὴ μάντις, προσπαθοῦσα νὰ ἐκφο-
βίσῃ, καὶ ἄλλοτε συμμαχοῦσα μετὰ τοῦ Πάριδος,
ὅστις, φοβούμενος μὴ ὁ μελετώμενος γάμος ἐπιφέρῃ
τοῦ πολέμου τὴν παῦσιν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἑλέ-
νης, πείθεται τέλος νὰ φονεύσῃ τὸν Ἀχιλλεὺς διὰ
προδοσίας ἐν τῷ ναῷ, ὅπου ἀμέσως φοβερὰ μαντεῖα
προλέγει εἰς τοὺς ἀπίστους Τρώας τὴν πτώσιν τῆς
πόλεως των. Τῆς Πολυξένης ὁ χαρακτῆρς εἶναι μετὰ
πολλῆς λεπτότητος καὶ χάριτος διαγεγραμμένος.
Εἶναι ἡ ἄκακος καὶ ἄπειρος νέα, ἥτις μὴ δυναμένη
νὰ συλλάβῃ καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ δόλου καὶ τῆς κακίας,
ἀντεφέλκεται μετὰ τοῦ αἰσθηματος τοῦ πληροῦν-
τος πᾶσάν της τὴν καρδίαν, καὶ μετὰ τοῦ καθή-
κοντος, οὐ τὴν εἰκόνα παριστᾷ φοβεράν ἢ πανουργίαν
τῆς ἀδελφῆς εἰς τὸ πεφοβισμένον τῆς πνεῦμα. Ἰδοὺ
διὰ τίνων λέξεων ἐκφράζει τοὺς σπαραγμοὺς τού-
τους τῆς καρδίας τῆς εἰς τὴν ἀδελφὴν τῆς (Πραξ.
Α'. σκηνὴ γ'): :

Σ τὸν νοῦν μου μὲ κατέπειτες διὰ νὰ τὸν μισήσω,
καὶ τὴν καρδίαν μου πείσέ με, καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσω.

Ὁ νῦν, ἀδελφε, σ' ἀκούει, ἐδ' ἐφάμας μου γνωρίζει,
πῶς ἡ καρδιά παρήκουσεν καὶ ἀπειθεὶς γογγύζει.
Σ' τὸ λογικόν μου τὸν μισῶ, τὸν θέλω ἔς τὴν καρδίά μου,
τοῦτο κινεῖ τὰ χεῖρά μου, αὐτὴ τὰ δάκρυά μου.

Καὶ κατωτέρω (Πρ. Β'. σκ. δ').

Νεκρὴ ἔς τὴν παρουσίαν σου, θά ζω μετ' ὀνομά σου
τὸν ἴσο σένα φεύγοντα, θά τρέχω ἔς τὴ σκιά σου.
τὸ ἴχνη σου θεὰ ζητῶ, εἰς αὐτὴν θ' ἀποφεύγω,
ἂν φεύγῃς θεὰ σὲ ζητῶ, ἂν μετ' ἐμὴς θά φεύγω.

Διὰ δραστηριωτάτης δὲ γραφίδος διεγράφη ὁ χαρακτήρ τῆς Κασσάνδρας, ἥτις ῥαδιοῦργος, ἀτρόμητος, ἐπιχειρηματικὴ. οὐδ' ἐνώπιον αὐτῶν τῶν μεγαλύτερων κακουργημάτων ἐνδοιάζει πρὸς εὐχρηστικῶν τῶν παθῶν τῆς.

(Πρ. Δ'. σκ. ε').

Πῶς, Ἐκάβη, Πρίσμη, χαθῆτε, δὲν με μέλλει.
Ναί! ἡ Κασσάνδρ' αὐτοῦ ζητεῖ, ἐκείνη τοῦτο θέλει!
Ἄφ' οὗ τὸ ἀποράσσει δὲν τὸ ἔσπορασιζω.
Ποτὶ ἔς τὴν καταπρόντισιν συγγνώμην δὲν χαρίζω.
Σφαγμός, φονία, καὶ θάλασσα, ὅτι κ' ἂν γέν' ὁ γένῃ.
Ἐκείνος πλὴν δὲν θά χαρῇ ποτὶ τὴν Πολυξένην.

Σύφυγι ὅλοι θ' χαθῶν, γιατί τὸ σὺλλογοῦμαι;
κάνει θ' μὴ με λυπηθῇ, κἀνὲν δὲν λατοῦμαι.

Ἀξιοπρεπεστάτη ἔπαράστασις εἶναι ἡ τῆς γήρας Ἀνδρομάχης, ἥτις, τὸν μικρὸν Ἀστυάνακτα εἰς τὰς ἀγκάλας, ἐλέγχει τὴν Πολυξένην ὅτι:

θὰ στρώση μέσα ἔς τὴν σκηνὴν τὸ μαρὸν τρε στρώμα,
ἐκεῖ ποῦ ἐκυλίσθηκε τοῦ Ἑκτορα τὸ πτώμα

καί, ἥτις, ἀκούουσα καὶ τὴν Κασσάνδραν προσποιουμένην ὅτι ὑπερασπίζεται τὴν Πολυξένην, στρέφεται πρὸς τὸ κλαῖον βρέφος τῆς, καὶ ἐπιφωνεῖ:

Αἰ! κλαῖς ἔρρανὸ ἄθλιο, αἰσθάνεσαι, παιδί μου,
τὴν ἐδίκη σου ὁρῶντά, χρεὶά τὴν ἐδική μου

Ναί! . . . εἰς τὸ γάλα τὸ πικρὸ ποῦ τῶρα σὲ ποτίζω,
εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑκτορα; . . . με δάκρυα σ' ὀρκίζω,
Ὅσοι ἔς τὴν στέατιν τοῦ λαμπροῦ πατρὸς σου ἀνιῶσιν,
τὰ χεῖρά σ' ἀπ' τῶν σπλάγχχνων τους τὰ αἵματά ν' ἀχίσουν

(Πρ. Δ'. σκ. δ').

Ὀμηρικὴ αὐτόχρημα εἶναι ἡ περιγραφή αὐτῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου:

Εἶδα τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸ παχὺ τοῦ σιῆθος
καὶ τὸ βασιλικότατο καὶ σεβαστὸ τοῦ ἥθος.
Εἶδα καὶ τὸν Μενέλαον μετ' ὁμοῦ τοῦ βλέμμα,
νὰ φαίνεται ὅτι διψᾷ ἐκδίκησιν καὶ αἶμα.
Ὁ Αἴαντας ὁ γλῆκτος ἐλείψαντας ὁμοιάζει,
καὶ τὸ πλατὺ σκουτέρι τοῦ μῖαν φάλαγγα σκεπάζει.
Κ' ὁ Ὀδυσσεύς ἔς τὰ σφοδρὰ στρατεύματά του στράφει,
στρεπτόματ' αὐτοῦ ἡ τιμὴ τὸ σιῆθος τοὺς ἀνάρται.
Τὸν Ἀχιλλεὺς ἔρρειον, νὰ τὸν ἴδῃς ἐκεῖνον,
τὸν Ἄρην βλέπει θά θαρρῇς ἔς τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων.
Τὸ σπιδερὸ κοντόρι τοῦ ἔς τὸ χεῖρ τοῦ τανίζει
καὶ ὅλους τῆς Τρωϊάδας μας τοὺς πύργους φοβερίζει
κ' ἀλόφους ὡσὰν αἰετὸς στεκόμενος ἔς τ' ἀμάξι,
ἔς τὰ τέλ' ἡ μὴ ἔνα πτόμα φοβάσαι θά πετάξῃ.

Ἀλλ' ἂν εἶναι δραστηρία καὶ πρωτότυπος ἡ τῶν χαρακτήρων διάπλασις, συνεχῶς ὅμως τὰ πρόσωπα φέρουσι τὸν τύπον τῆς κοινωνίας μᾶλλον ἐν ἢ ἐξ ἡ ποιητῆς, ἢ τῆς εἰς ἣν αὐτὰ ἀνήκοντα ὑποτίθενται.

Οὕτως ὅταν λέγει ὁ Ἀχιλλεύς:

«ὦ! ἀπ' ἐμένα μακρὰ γυναῖκες ποῦ κυττάζουν
πολλοὺς μετ' ἑαυτὰν ἔρωτα σκοποῦσιν νὰ σκεπάζουν,
ποῦ ἀναποῦν ἔς τοὺς ἀνδρες τῶν σπῆ τύχην τὴν πλουσίαν,
καὶ δόξαν καὶ ὑπόληψιν, τιμὴν καὶ ἐξουσίαν,
ποῦ δὲν ταῖς μέλει μετ' αὐτοὺς τὸ ἂν θά καλοτύχουν,
ἀλλὰ τὸ ἂν εἰ ἄνθρωποι θά ταῖς καλοτύχουν.
εἰς τὴν Κασσάνδραν πῆγαινε κ' εἰπέ τῇν ὅτι μ' αἶδας,
κ' ὅτι σὲ εἶπα πατρικὰ νὰ κόψῃ ταῖς ἐλπίδαίς.

Μικρὸς κωμωδίας μνηστήρ, ὁμιλῶν πρὸς πρῶτον κίτριαν, δὲ δύναται νὰ μεταχειρισθῇ λόγους ἀφελεστέρους, ἵνα μὴ εἰπῶ χυδαιστέρους. Λυπηρὸν δὲ ὅτι ὁ Ρίξος, ὅστις τόσον ἐγκρατὴς ἦτον τῆς γλώσσας, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐδύνατο πάσαις αὐτῆς τρε χορδὰς μετὰ μεγίστης νὰ ψαύσῃ ἐπιδεξιότητος, ἐπρωτίμηναι ἐν ταύτῃ τῇ τραγωδίᾳ τὴν γλῶσσαν τοῦ ὄχλου, ἥτις ἂν καὶ ἄλλως ζωηρὸν ἔχουσα τὸν χρωματισμὸν, διότι ποικίλλεται ἀπὸ ἰδιοτιμῶν ἀφρονίαν, ἂν καὶ καθαρεύουσα κατὰ τοῦτο ὅτι εἶναι ἀπηλλαγμένη παντὸς ξενισμοῦ, τὸν παρασύρει ὅμως πολλάκις ἄκοντα εἰς τὰ ταπεινὰ καὶ πάτης εὐγενείας ἐστεργμένα. Ὁμοίως δὲ πρέπει ὡς ἐλάττωμα τοῦ λόγου τοῦ νὰ σημειωθῇ καὶ ἡ συνεχὴς τῶν αὐτῶν ἰδεῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν αὐτῶν σχεδὸν ἐκφράσεων ἀναμάσσεις.

Τῆς Ἀσπασίας ἡ γλῶσσα εἶναι ὑψηλοτέρα, ἡ στιχοῦργία καθαρά καὶ ἐπιμελετημένη, ἡ ὁμοιοκαταληξία πλούσια, καὶ ἀφρονώτερος ἢ ἐν τῇ Πολυξένη τὰ γνήσια τῆς ποιήσεως ἀνέη. Ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμα τοῦ δράματος τοῦτου εἶναι ἡ πλοκή αὐτοῦ, ἡ μᾶλλον ἡ ἑλλειψίς πάσης πλοκῆς. Ἡ Ἀσπασία, ἐλθοῦσα εἰς Πειραιᾶ, καὶ μαθεύσα ὅτι ὁ Περικλῆς ἀπέθανεν ἀπὸ πανώλην, πίνει τὸ κώνειον. Ἰδοὺ πᾶσα ἡ τραγωδία, ἥτις μᾶλλον πρέπει νὰ ἐνομασθῇ διαλογικὴν ἐλεγείον τῆς πανώλους. Ἐπίσημα πρόσωπα παρουσιάζονται εἰς τὸ δράμα τοῦτο, ἀλλ' ἐν μέρει πάντοτε δευτερευόντων προσώπων, πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παρηγορήσωσι τοὺς ζῶντας, καὶ νὰ θρηνησῶσι τοὺς ἀποθανόντας· καὶ ὁ ποιητὴς, τὸν Σωκράτην, τὸν Νικίαν, τὸν Ἰπποκράτην ἀναδιβάλλων εἰς τὴν σκηνὴν, οὐδόλως ὠφελεῖται τῆς παρουσίας των, ὅπως εἰπῇ τι ἄξιον αὐτῶν καὶ τῆς ἐποχῆς των· ὁ Ἰπποκράτης φέρεται εἰπεῖν ἐμφανίζεται οὐχὶ ὅπως ἀναπτύξῃ τὰς φυσιολογικὰς του περὶ τῆς πλάσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου ιδέας, ἀλλ' ὅπως ἐκφράσῃ τὴν φιλίαν τοῦ πρὸς τὸν θνήσκοντα ἥρωα καὶ πρὸς τὴν ἀπηλπισμένην αὐτοῦ συμβίαν, καὶ ὁ Σωκράτης οὐχὶ ὅπως χρησιμοδοτήσῃ ἐν ταῖς μεγάλαις συμφοραῖς ἐν ὀνόματι τοῦ δαιμονίου τοῦ καὶ τῆς οὐρανίου φιλοσοφίας του, ἀλλ' ὅπως κοινὰς καὶ πεπατημένας ἀποτείνῃ παρηγορίας εἰς τὴν Ἀσπασίαν, καὶ συγκαλύψῃ μετ' αὐτῆς, αὐτὸς ὁ οὐδέποτε κλαῖσας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀσπασία αὐτῇ ὡς δευτερεῖον πρόσωπον πρέπει νὰ θεωρηθῇ, διότι πλὴν τοῦ τέλους, ὅπου φονεύεται, εἰς ὅλην τὴν ἐπιλοιπον τραγωδίαν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ θρηνῇ διὰ τῶν ἄλλων τὰ δυστυχήματα ἥρωος λοιπὸν τοῦ δράματος εἶναι κυρίως ὁ Περικλῆς, ὅστις οὐδόλως φαίνεται, ἡ μᾶλλον ὁ ἀληθὴς ἥρωας αὐτοῦ εἶναι ἡ πανώλης, μία τῶν φοβερῶν ἐρινύων αἰτίνας, καθ' ἃς ἡμέρας ὁ Ρίξος συνέγραψεν, ὁπαδὸς ἄλλης

ἐρινύος ἀγριότερας, κατεμάστιζε τὴν δυστυχῆ λαὸν τῶν Ἑλλήνων. Τὴν περιγράφει δὲ ὁ ποιητὴς πολλὰ τοῦ δράματος διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων, καὶ ἔταν ἐν Πράξει Α'. σκηνῇ δ'. ὁ Φαίδιμος λέγει·

«Ὡς εἴματα τρομερώτατον τὰς νύκτας ἐπλανᾶτο
καὶ εἰς ἀπὸ τῆς φρίκης τοῦ ποτὲ δὲν ἐκοιμάτο.
Ἡ κεφαλὴ τῆς ἐφθανε τὰ ὕψη τῶν ὀστέων,
οἱ σφυγμοὶ τῆς ἀντήχουν ἐ τοὺς τόπους τῶν μνημάτων,
πολλοὶ τὴν παρατήρησιν τὴν νύκτα νὰ γυρίῃ,
καὶ νὰ τοὺς βλέπῃ ἄγρια, καὶ νὰ τοὺς φοβερίζῃ.»

Καὶ πάλιν ἡ Ἀσπασία ἐν Πρ. Γ. σκ. ζ'.

«Ποῖος σεισμὸς σάβας τὴν γῆν εἰς τὰ θαμέλια τῆς
τέρας φρικτὸν σ' ἐξέρας καὶ μᾶς κατατρεχέει;
Τοὺς σιδερούς σου ὄνυχας μὲ λύσαν ἀκονίζεις,
μὲ λύσαν τοὺς ὀδόντας σου τοὺς δρακοντώδεις τρίξας
Τὸν κόσμον ἐκωλύθρυνες, τὰς σάρκας τῶν πτωμάτων
ποτίζεις μὲ τὸν σπέρμα σου, γεννητικὸν θανάτων.»

Καὶ ἐνίοτε τὴν συνοδεύει δι' ἀρῶν, ἐξερχομένων ἐκ τῶν μυγῶν τῆς πατριωτικῆς τοῦ καρδίας, καὶ αἰτινες καθ' ὃν καιρὸν ἐγράφοντο, ἦσαν τὴν καὶ κίνδυνος τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι·

«Ἄββα τῆς πατρίδος τῆς Ἀσίας τῆς βαρβάρου,
ἡ τρομερὰ συντρόφισσα τοῦ σκοτεινοῦ περτάρου,
ἡ ἐρημώσῃ τὴν εἰσχρὰν κ' οὐτιδαντὴν Ἀσίαν,
κ' ἂν μὴ τοῦ μᾶ νὰ ἔρχεται εἰς τὴν εὐανδρὸν Γραικίαν.
Ἡ δὲ κρημνίσωμεν ἡμεῖς τὸν θρόνον τῶν Δαρείων,
εἰς νὰ λείψουν καὶ αὐτοὶ κ' ἐκεῖνο τὸ θρόνον.»

Ὅποια ὁμήποτε δὲ καὶ ἂν εἶναι αἱ τοῦ μύθου ἀτελείαι, τὸ δράμα τοῦτο μένει πάντοτε ἐν τῶν ἐγχοσημάτων τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, διότι εἶναι πληρεστέων αἰσθημάτων, ἐκφραζομένων δι' ὠραίων στίχων, οἷον·

«Λισθάνεται ἡ εὐγενὴς Ἑλληνικὴ καρδία
εἰς πόσον βελόναν ὑπεκὼν εἶν' ἡ πατρὶς γλῶσσις.»

Καί·

«Οἱ Περικλῆς, οἱ Φαίδιμοι, ζωτὴν ζοὺν πῶνόν,
εἰ τὴν μνήμην ζοὺν τῶν παλαιοῦν καὶ ζοὺν εἰ τὴν ἱστορίαν.
Τῶν ἐναρέτων ἡ ζωὴ μὲ χρόνους δὲν μετρεῖται.»

Καὶ κάμπολλα ἄλλα τοιαῦτα ἀπαντῶνται ἐν πούτῳ τῷ δράματι, ἅτινα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δὲν ἐδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κοινὸι τόποι.

Ἀλλ' ἂν καὶ ὡς τραγωδοποιὸς εἶναι ὁ ῥιζὸς ἄξιός τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, διότι πρῶτος ἐγράψεν αὐτὴς τὴν πρὸ αἰώνων ἐγκαταλειφθεῖσαν ὁδὸν τῆς τραγικῆς μουσικῆς, ὁ θρίαμβος ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἡ κωμῳδία. Ἐκεῖ εὐθυμὸς, ζωηρὰ ποικίλη καὶ ἀνεξάντλητος διαλάμπει ἡ σπανία αὐτοῦ ἀρχινοῖα, ἐκεῖ ἡ Μοῦσα γέει ἄφρονι τὰ χαριέστατα καὶ λαμπρότατα αὐτῆς ἄνθη, πλέκουσα αὐτὰ μετὰ τῶν δημοτικωτάτων καὶ ἡρώτων ἀκανθῶν τοῦ σαρκασμοῦ καὶ τῆς εἰρωνίας.

Ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ῥιζοῦ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τῆς Κούρκας ἡ Ἀρπαγή, ποίημα ἥρωϊ-οικωμικὸν εἰς τρία ἄσματα, περιγράφον καὶ γλευρίζον ἐν ὠραιότατοις στίχοις τὰ ἐλοῖα τῆς τότε κοινωνίας τοῦ Φαναρίου. Ὁ Ἀρχὼν Λουκάς, ἅπ' οὐρανοκαταίβατο εἰς τὸ Φανάρι γένος, πλουτισθεὶς εἰς τῶν Φαναριωτῶν τὸ Περσὶ, εἰς τῶν Δούρα-βι-ὀπίσου, ἐκάθητο εἰς τὴν γωνίαν του, συλλογίζομενος τῶν βούλων του τὸ πλεῖθος, ὅταν εἶδε νὰ

διέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν κοπάδιον κούρκων, αἵτινες

«... κεχρῖτοὺς ἀκαλίζοντας σπηρίᾳ, ἀλημονοῦσαν
ὅτ' οἱ πατέρες τῶν ψηλὰ-ἑα κερὸν πιτοῦσαν.»

Ἐν τῷ ἄμα ἡ Ἀσωτεία, τὴν μορφήν τῆς ἐπιστα-τορίας τοῦ ἀρχόντος ἐνδυθεῖσα, ἔρχεται καὶ κεντᾷ αὐτοῦ τὴν τροφηλότητα καὶ τὴν ἀκρασίαν, καὶ ὁ Λουκάς ἀγοράζει τὰς κούρκας διὰ τὴν ὀνιθῶνά του. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν γέροντα κουρκοπώλην, γενόμενον λα-λήστερον ἑαυτοῦ, ἀφ' οὗ ἔλαθε τὸν χρυσὸν τοῦ ἀρ-χόντος, μαγθάνει ὅτι τὸ ὠραιότερον τῶν πτηνῶν, τὸν φοῖνικα τῶν κούρκων, μὲ λαχοὶ δεκαδάκτυλοι, μὲ κρέας ἀμβρουσία, φθὰς εἶχεν ἀγοράσει εἰς γείτων, πτωχόν, πλὴν εἰς τὸ τραπέει τὰ καλοσυνηθισμέ-νος... καὶ ὥντας μὲ τὸ σήμερον καὶ μὲ τὰ σα-νειακά του. Ὁ Λουκάς ὀργίζεται, θέλει τὴν κούρκα ἐκείνην, ὁπλίζει τοὺς ὑπηρέτας του, καὶ οἱ παιᾶνες τῶν Μαραθωνομάχων ἀντήχουν ἤδη εἰς τὸν εἰρηνι-κὸν Βόσπορον, καὶ ἐριζοῦμαι κ' ἀμβολοῦμαι καὶ ρουσκομεῖμαι μὲταις ἡθελαὶ γίγ' ἐπίπιδαις τῇ ἀληθείᾳ πῖταις.

Ἀλλ' ὅμως, ὡς λέγει ὁ εἰρων, καὶ τὴν ἀδράνειαν τῶν συγχρόνων του κακίζων ποιητῆς,

«Ἄν γεννηθῇ πλὴν εὐγενὴς τινὰς εἰς τὸ Φανάρι,
φοβεῖται καὶ ζωγραφιστὴν τὸν αἰμαπότην Ἀρη.»

δι' οὗ καὶ οἱ ἀρχοντες συμβιβάζονται, καὶ ὁ μὲν παρα-χωρεῖ τὴν κούρκα, ὁ δὲ πανηγυρίζει τὸν θρίαμβόν του διὰ λαμπροῦ χοροῦ.

Τὸ ποίημα τοῦτο, ἀναπολοῦν, οὐχὶ ὅμως ἀντιγρά-φον τὸ ἀναλόγιον τοῦ Βουαλιῶ, δύναται κατὰ πάντα νὰ παραβῇ τὴν πρὸς τὸ ἀριστούργημα ἐκεῖ οὗ τῆς Γαλλικῆς ποιήσεως.

Ἐτερον δὲ θαυμασιὸν προῖον τῆς κωμικῆς μουσικῆς τοῦ ῥιζοῦ εἶναι ἡ κωμῳδία αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφομένη Κορακιστικά. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κοραὴς ἤρξατο ἐκ-δίδων τὰς πρώτας σοφὰς αὐτοῦ περὶ γλώσσης πα-ρατηρήσεις, ἐξεπλάγη τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, διότι εἰς τῶν ἀρχαίων μύθων διδασκάλων τὴν μέθοδον εἰλισμένον, εἶχεν ἀπομάθει τὴν ὑγιᾶ κριτικὴν, τὴν δὲ νέαν γλῶσσαν ἐθεώρει ὡς πάσης μελέτης καὶ πάσης καλλιτεργίας ἀναξίαν καὶ ἀνεπίδεκτον. Τοὺς χρησ-μοὺς ἄρα τοῦ Κοραῆ ἐδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὅσοι εἶδαν ὅτι νέαν χαράττουσιν ὁδὸν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, καὶ εὐρὺ ἀποκαλύπτουσι μέλλον εἰς τὴν νέαν αὐτῆς θυγατέρα. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ὅσων, εἴτε ἐξ ἰδίας κρίσεως, εἴτε κατ' ἄλλων παραδείγματα καὶ ὑπὸ τοῦ συρμοῦ κινούμενοι, δὲν ἦσαν ὥριμοι νὰ τὴν ἐννοήσωσιν. Ἐξετραχηλίσθη-σαν εἰς γελοῖα περὶ γλώσσης συστήματα. Τὰς θεω-ρίας τοῦ Κοραῆ περὶ παραγωγῆς τινῶν λέξεων το-ελληνικῶν ἐκ ῥιζῶν ἀρχαίων, καὶ περὶ σχέσεως τινῶν φράσεων τῆς νέας γλώσσης πρὸς ἀναλόγους τινὰς τῆς ἀρχαίας, ἐξέλαβον ὡς προτάσεις περὶ ἀντικα-ταστάσεως αὐτῶν ἀντ' ἐκείνων, καὶ παραδέχοντο πρὸς διόρθωσιν δῆθεν τῆς γλώσσης τραγελάφους, οὐδ' ἀδίκως ἀπέδιδον εἰς τὸν Κοραῆν, καὶ οἵτινες ἦσαν τεράστια ἐξαμβλώματα τῆς μίσεως καὶ παραμορ-φώσεως τῶν δύο ἰδιωμάτων. Ταύτην τὴν κατὰ χρῆ-

σιν, ἥτις παρὰ τῶν ἐπιπολαιοτέρων μετὰ ζήλου ὡς νεωτερισμός καὶ ὡς πρόοδος δεκτὴ γενομένη, ἐκινδύνευε νὰ διαφθεῖρη παντελῶς τὴν γλῶσσαν, καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν τακτικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, θέλων νὰ ἀναχαιτίσῃ ὁ Ῥίζος, ἔγραψε τὴν εὐφυστάτην ταύτην κωμωδίαν, ἥτις θέλει παραμείνῃ εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν ὡς ἐν τῶν ὠραιστάτων αὐτῆς μνημείων.

Ὁ Σωτήριος καὶ ὁ Αὐγουστος, δύο ὁπαδοὶ τῆς νέας διαλέκτου, ὑπὸ πησούτου κυριεύονται ἐνθουσιασμοῦ πρὸς αὐτήν, ὥστε καὶ μισθὸν τελοῦσι τοῖς θέλουσι νὰ διδαχθῶσιν αὐτὴν παρ' αὐτοῖς· καὶ πολλοὶ τῷ ὄντι παλλαχόθεν τῆς Ἑλλάδος συρρέουσιν ἀγροῖκοι, ὅπως ἀποπύσαντες τὰς ἰδίας ἑκαστος διαλέκτους, ὥς ὁ Ῥίζος κωμικώτατα καὶ ἀκριδέστατα παριστᾷ αὐτοὺς ὁμιλοῦντας, λάβωσι τὴν νέαν κορακιστικὴν, καὶ πρὸ πάντων ὅπως λάβωσι τὸν ὑπὲρ αὐτῆς μισθόν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀπελπίζομενοι, πικραινοῦνται τῆς ἐπιχειρήσεως· ἀλλ' οὐχὶ οὕτω καὶ ὁ νέος Γράγκος, ὁ ἐξελληνισθεὶς Ἰωαννῆσκος, ὅστις μισθὸν τῆς μαθητείας του ζητεῖ καὶ ἐλπίζει τὴν χεῖρα τῆς Ἐλενίσκης, θυγατρὸς τοῦ Σωτηρίου, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτει εἰς τὰ Κορακιστικά, ὥστε καὶ στιχορνεύει εἰς τὴν νέαν διάλεκτον. Οὐχ ἥττον ὁμως φαίνεται ἐπὶ εἰς τὸν Σωτήριον ἀνάξιος αὐτῆς μύστης, οὐδ' ἡ ποθυμῆς ἀμυδίῃ ἤθελε τῷ δολῇ, ἀνευ ἀπροσδοκίτου τινος συμβάντος. Ὁ Σωτήριος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἠθέλησε νὰ ἐξελληνίσῃ καὶ τὴν λέξιν *σαλάγα*. Ἀλλ' ἡ λέξις ἦν πρὸς τοῦτο ἐπλάσθη, καὶ ἥτις ἦν ἐλαδισοξιδιοαλατολαχανοκαρύκευμα, ἐτάθη εἰς τὸν λαιμόν του, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ τὸν πνίξῃ, ἂν ὁ Ἰωαννῆσκος δὲν ἐπρόφθαie νὰ τὸν σώσῃ, δοὺς αὐτῷ τινὰ καταπότια κοινῶν λέξεων, τὴν δὲ ἀκανθωτὴν λέξιν καρέκλημα ἐξαγαγὼν διὰ τῆς ὀδοντάγρας. Οὕτως ὁ Σωτήριος ἰάτρεαι τὸν λάρουγγα καὶ τὸν νοῦν, καὶ δίδει τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον εἰς τὸν Σωτήρᾱ του.

Ἡ κωμωδία αὕτη καὶ ἡ Κούρκια ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἂν εἰς τὸν Ῥίζον ἐδίδοντο καιρὸς καὶ περιστάσεις ὅπως ἐξακολουθήτῃ καλλιεργῶν τὴν σατυρικὴν καὶ τὴν κωμικὴν ποίησιν, ἤθελεν ἀναδειχθῆ εἰς τῶν ἐπισημοτέρων κωμωδοποιῶν τοῦ αἰῶνος του.

Ἀλλ' ὁ Ῥίζος, ὅστις ἐτίμησε τὴν ἐποχὴν του διὰ τῆς ἐξόχου αὐτοῦ ἱκανότητος, καὶ ὅστις τὴν ἐλάμπρυνε διὰ τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ προϊόντων, ἦν συγχρόνως καὶ εἰς τῶν ζωηροτέρων παραστατῶν τοῦ αἰσθημάτων τοῦ πρὸ πάντος ἄλλου ἐκείνην χαρακτηρίζοντος, ἥτοι τοῦ ἐκθύμου ἔρωτος τῆς πατρίδος, μεταῶντος ἤδη ἀπὸ τῶν εὐχῶν εἰς ἐλπίδας, καὶ ἀνυπομόνου νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῶν ἐλπίδων εἰς ἔργα.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ὡς παρενέριωμεν μᾶλλον ξένου ἀνδρὸς μαρτυρίαν, ὅστις τὸν Ῥίζον κατὰ τὸ 1818 ἐν Κωνσταντινουπόλει γνωρίσας, κρίνει αὐτὸν ἀπροκαταλήπτως. Ὁ κόμης Μάρκελλος ἦν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας. Ἀντὶ ἐξόχου νοός, ἐξαιρέτου παιδείας, καὶ εἰς τῶν σπανίων κληρονόμων τῆς κλασσικῆς ἐκείνης σχολῆς, ἥς ἐνδοξος ἀρχηγὸς ἦν ὁ ἐπιστήμιος αὐτοῦ φίλος Σατωδριάνδος, ὁ Μάρκελλος,

ἀφ' οὗ ἀπεχαιρέτισε τὸν πολιτικὸν βίον, ἐδόθη ὅλος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἥς ἡ σπουδὴ ἦν πάντοτε τὸ προσφιλέστατον αὐτοῦ μελέτημα, καὶ ἥτις οὐ μικροῦ λογοῦ τῷ ὀφείλει συνεισφοράς. Ἀφ' οὗ δὲ διάφορα καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ περὶ τῆς νέας Ἑλλάδος συνέγραψεν, ἐσχάτως ἡττολήθη εἰς τὴν μετὰφρασιν καὶ συγχρόνως τὴν τοῦ κειμένου μετὰπλασιν καὶ ῥιζικὴν διόρθωσιν τῶν Διονυσιακῶν τοῦ Νόννου, τοῦ ἐσχάτου λαμπροῦ ἀστέρος τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, διαλάμπαντες ἐν τῇ τετάρτῃ χριστιανικῇ ἑκατονταετηρίδι, καὶ ὑπὸ πολλῶν μὲν θαυμασθέντος, ὑπ' ὀλίγων δὲ ἀναγνωσθέντος, ὁλοκλήρως τουλάχιστον, ἕνεκα τῶν πολλῶν του σκοτεινῶν ἢ καὶ ἀκατανόητων χωρίων, πρηρεγομένων ἐκ σφαλμάτων, ἃ ἀνεῦρε, καὶ μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ εὐφυΐας ἐξήλειψεν ὁ νέος ἐκδότης· ὥστε ἀληθῆς εὐγνωμοσύνην τῷ ὀφείλει ἡ Ἑλλάς καὶ ἐν γένει ἡ φιλολογία, διότι τῇ ἀπέδωκεν οὕτως εἰπεῖν ἀναγνώσιμον καὶ καταληπτὸν τὸν τέως παρχμεμορφωμένον, καὶ ἕνεκα τούτου ἐν γωνίαις καὶ παραθύρῳ τῶν βιβλιοθηκῶν παρερριμμένον πολῦτιμον τοῦτον ποιητὴν. Τῆς δ' ἐκδόσεως καὶ μεταφράσεως του προέταξεν ὁ Κ. Μάρκελλος σφόν καὶ μακρὸν πρόλογον, ὅλον τόμον αποτελοῦντα, καὶ διδακτικώτατον μὲν τὴν ὕλην, τερπνότατον δὲ τὸ σχῆμα. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ τούτῳ διηγεῖται, πῶς, πάντοτε φιλελληνικώτατα τρέφων αἰσθήματα, καὶ ἐν ταῖς δεινότεραις τῶν Ἑλλήνων ἡμέραις λαμπροτέρας αὐτοῖς τύχας εὐχόμενος καὶ προβλέπων, ἔχαιρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν μετ' αὐτῶν συναναστροφὴν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ῥίζου ὁμιλίαν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἔλαβε τὴν ιδέαν καὶ τὸ ἐνδόσιμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Πανοπολίτου ποιητοῦ.

« Εἰς Χάκην, λέγει, τὴν γραφικωτέραν τῶν νήσων τῆς Προποντίδος, ἀπῆντων πολλάκις Ἑλληναί τινα, ἦν συνεχῶς ἔδλεπον κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰς ὁροσεράς τοῦ Βοσπόρου ἐπαύσεις, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα εἰς τὸ Φανάριον. Ὁ Ἕλλην οὗτος ἦν ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος ὁ Νερούλος, οὗ τινος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξετίμων τὴν συναναστροφὴν καὶ τὴν πεῖραν. Ποσάκις ἐξερχόμενος τῆς πύλης τοῦ κήπου τῶν Ἰψηλαντῶν, ἐφ' ἧς ἀπὸ τοῦ 1808 κυμαίνεται ἡ σημαία τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας, καὶ πρὸς λόφους διεσπινόμενος ἀκατοικητούς, ἀπῆντων τὸν Ῥίζον ἐρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ χωρίου τοῦ Καλενδερίου, καὶ προσανεβαίνομεν ὁμῶς τὰς μικρὰς καὶ μεμονωμένας κοιλιάδας τῆς εὐρείας ἐρήμου, ἥτις ἀρχεται ὀλίγα μόνον βήματα μακρὰν τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ δὲ μ' ἐμυσταγώγει εἰς τοῦ ἔθνους του τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν, ἥτις εἶναι ὅλων τῶν ἡμετέρων ἡ μήτηρ. Χρηματίσας πρὶν μέγας Βαστέλνικος ἢ πρωθυπουργὸς ἐν Βλαχίᾳ, ὁ Ῥίζος ἦν τότε μεταφραστὴς τοῦ μεγάλου διερμηνέως παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν. Πᾶσαν δὲ σπουδὴν κατέβαλε, διὰ τε διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων περὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ διδακτικοῦ παραδείγματος, ὅπως ἀναπτύξῃ παρ' αὐτοῖς καὶ τὴν τάσιν πρὸς τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματα, καὶ τὸν ἔρωτα τῆς φιλολογίας,

καὶ ἐπροσπάθει διὰ συλλογισμῶν καὶ διὰ δοκιμῶν ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ νεοελληνικὴ, ἂν καὶ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ὑπὸ μόνων δούλων ὠμολογεῖτο, δὲν ἦτον ἡμῶς οὔτε χάριτος οὔτε μεγαλοπρεπείας ἐστερημένη.

» Ἐπὶ δὲ τῶν ἐιδρομῶν ἡ μὲν, ὅτε μὲν μοὶ ἀπήγγελλεν ὁ Ῥίξος μελωδικῶς ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου, ἢ τοῦ Σοφοκλέους περικοπᾶς, ὅτε δὲ ἐξήτει παρ' ἐμοῦ νὰ τῷ ἐπαναλαμβάνω τὰς μεγάλας σκηνας τῆς Ἀνδρομάχης, τῆς Φαίδρας, τῆς Ἰφιγενείας, τὰ ποιητικὰ ταῦτα χρονικά τῶν προγόνων του, ὡς ἐγκυχωμένους ἔλεγε, καὶ ἃ διστήσει σχεδὸν ὁλοκληρώως ἡ τότε νεαρὰ μνήμη μου. Πάσας δὲ τὰς δόξας τῆς δυστυχοῦς πατρίδος του θέλων εἰ δυνατόν ν' ἀναστήσῃ εἶχε καὶ αὐτὸς κάμψει τὴν νέαν ἑλληνικὴν διάλεκτον εἰς τὴν σεμνολογίαν τῆς τραγωδίας. »

Ἐνταῦθα ὁ κόμης Μάρκελλος, ἀφ' οὗ ἀναρτῆται τοῦ φίλου του τὰ διάφορα ποιητικὰ προϊόντα, διχναίταν πῶς ὁ Ῥίξος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως τῷ δείξῃ τὴν ἑσιν τῆς ἐπαύλειος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ἣν ἐρρόνευε ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει.

« Δι' ἀσπιδέλων, προσβέτει, καὶ διὰ βοδοδαφνῶν διαβάντες, ἐρθάσαμεν εἰς τοῦ λάσου τὴν κορυφήν, ὅθεν τὸ βλέμμα ἡμῶν ἐπλανᾶτο ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου. »

» Στάς δ' ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐν σιωπηλῇ θεωρίᾳ, ὁ Ὀποῦν, εἶπεν, ἐξαίσιον θέαμα! Ἰδὲ πρὸς μεσημβρίαν ἐκείστιλδουσιν ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἡλίου τὴν Προποντίδα, τὴν εὐρυτέραν λίμνην τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κτήμα τῆς Εὐρώπης συγχρόνως καὶ τῆς Ἀσίας, αἵτινες στενάζουσιν ὑμῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ζυγόν. Ὁπίσω ἡμῶν ἐνείρεται ὁ γιγνοσκεπὴς Ὀλύμπος, καὶ ἐγγύτερον αἱ χαίρεισαι αὐταὶ νῆται ὅθεν ἤλθομεν, διεσπαρμέναι ὡς ἀνῆλθερόμενα ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ὑπὸ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν αἱ ἀγροὶ τῶν τυφλῶν Χαλκηδονίων, τῶν μὴ ἰδόντων τοὺς λαμπροὺς τοῦ Βυζαντίου λιμένας, καὶ τὰς καλλονὰς τοῦ χρυσοῦ Κέρατος πρὸς τὰ δεξιὰ ἡμῶν, τὰ ὑπὸ τῶν ἡφαιστιῶν σπαργμῶν ἐσχιμέναι ὅρη τῆς ἀνατολῆς, τὰ μέχρι τοῦ Εὐξείνου παρατείνοντα, πρὸς δυσμὰς δὲ τὰ σκιερὰ κυπαρίσσινα δάση πλησίον τῆς Χρυσόπολεως, τὰ καλύπτοντα τοὺς τάφους τῶν Μουσουλμάνων· ἔπειτα δὲ τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου, ζωογονούμενον, ὑπὸ χιλίων πλοίων, ἅτινα κομίζουσι τὸν φόρον τῶν ἀνακαλύψεων τῆς Εὐρώπης, καὶ τῶν ἰησαυρῶν τῆς Σκυθίας ἀποδίδον δ' ἔπειτα πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, τὸ κτίσμα τοῦ ἥρωος, ὃν ὁ Ἰουλιανὸς ὠνόμαζε τὸν κυρίως Αὐτοκράτορα· τέλος δ' ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος διαγράφεται ὁ αἰώνιος ἔλεγχος τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας καὶ τῆς ἀναλγησίας τῶν Χριστιανῶν, ὁ μεγαλοπρεπὴς θόλος τῆς ἀγίας Σοφίας, ὃν φαίνονται σολάττοντες ὡς φρουροὶ ἀγρυπνοὶ, τέσσαρες Μιναρέδες τοῦ Μωάμεθ.

» Ὅχι, ἐπιθύρει μετὰ ταῦτα ὁ Ῥίξος, δὲν δύναμαι ν' ἀνεχθῶ τὴν αἰσχύνην. Ὁ ὠραιότερος τόπος τοῦ κόσμου παραδεδωμένος εἰς βροχάρους οἵτινες τὸν

πιέζουσι. Τρεῖς λοιπὸν παθημάτων αἰῶνες ἀφῆρσαν ἀφ' ἡμῶν τὸν χαρακτήρα υἱῶν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀπογόνων τῶν ἐλευθέρων καὶ ἐνδόξων Ἑλλήνων· δὲν στρέφω, ὡς ἴσως τινες τῶν ἀκριτατέρων, τὸ βλέμμα πρὸς μόνην τὴν Ἀρκατον, οὐδ' ἐπιθυμῶ ἀλλαγὴν μόνον ἀλύσεων. Οὐγί! ἐξαντληθέντες οἱ Ὀθωμανοὶ διὰ τῆς προστριβῆς τῶν πρὸς τὴν Εὐρώπην, πρέπει ν' ἀποσυρῶσιν εἰς τὰς γῶνας ὅθεν ὠρμήθησαν, καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰς ιδέας, τὴν βοηθειάν καὶ τὴν ἐθνικότητα τῶν Ἑλλήνων οὐς δυναστεύουσι. Καί· ρις νὰ ἐκνήκησῃ ὁ χριστιανισμὸς καὶ τῆς Εὐρώπης τὸ πνεῦμα, ὑπὲρ τὸν Ἰσλαμισμόν, καὶ τὴν στάσιμον καὶ τυφλὴν αὐτοῦ πίστιν εἰς τὴν εἰμαρμένην. Καὶ τί λοιπόν; Ὁ ἀθάνατος ἐκείνος πολιτισμὸς, οὗ εἰμένα οἱ πρωτότοκοι, καὶ ἐν μᾶς ἀποδίδει ἤδη ἡ Εὐρώπη ἀφ' οὗ τὸν ἔλαβε παρ' ἡμῶν, οὐδέποτε θέλει παραγάγῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν.

» Οὐδέποτε θέλει ἀναφανῇ νέος Μιλτιάδης ἢ ἄλλος θεμιστοκλῆς, ὅστις νὰ διώξῃ καὶ πάλιν ἐκ Μαραθῶνος ἢ Σαλαμίνος τοὺς τῶν Περσῶν ἀπογόνους, καὶ νὰ τρέξῃ εἰς φυγὴν τὸν νέον Ξέρξην, οὗ τὸ σιδηρὸν σκήπτρον διακινεῖ παρ' ἡμῶν τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ δουλικὸν φρόνημα; Ὡ! ὅλον τὸ αἷμά μου δίδω ἀντὶ μιᾶς στιγμῆς τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ σταυρὸς θέλει πάλιν λάμψῃ ἐπὶ τῶν θόλων οὗς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἀνήγειρε διὰ τὴν ἡμισέληνον τοῦ Μωάμεθ. Σύγγνωθε! Τοῦ ἀμφιθεάτρου τούτου δὲν ὑπάρχει ἐπαμειλλὸν ἄλλο ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Ἀλλ' ὅταν ἀπὸ σοῦ ἀποσπᾷ ἐπιφανήσεις θαυμαστικὰς, ἐμὲ κινεῖ εἰς δάκρυα θλίψεως καὶ βαρυθυμίας.

» Καὶ ταῦτα λέγων ἔκλειν ὁ Ῥίξος. Ἐκυψε δὲ τὴν κεφαλὴν, ὡς ἂν ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκτεταμένην ἐκείνην θέαν, καὶ ὑπὸ τὸ βάρος πάντοτε τῶν λογισμῶν του, ἐδιδόθη εἰς σκοτεινὴν μελέτην. Ἐγὼ δὲ παριστάμην, σπῶμενος τὴν πατριωτικὴν θλίψιν του, καὶ ἐκθαμβὸς καὶ συγκινημένος ἐνώπιον τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου θεάματος. Ἄς ἀναλάβωμεν τὰς ἀλύσεις μας, εἶπε τέλος, λύσας τὴν μακρὰν σιωπὴν του. Ὁ ἥλιος κλίνει πρὸς τοὺς ἐρήμους λόφους τοὺς ὑπερκειμένους τοῦ Βυζαντίου. Μᾶς προιμάνει κάτω ἡ λήμνος μας. Ἀγούμεν εἰς τὰς νήτους νὰ γεννιῶμεν τῶν ἀτελῶν ἡδονῶν τῆς πρώτης Μαΐου, εἰς ἃς βλέπεις πόσῃν ἡ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος μου καὶ αἱ εὐχαὶ μου ὑπὲρ αὐτῆς, πικρίαν ἐγκαταμιγνύουσι. »

Τοιαῦτα παρ' αὐτόππου καὶ αὐτεκρού μανθάνομεν τὰ αἰσθήματα τοῦ Ῥίξου κατὰ τὰ 1818. Καὶ τῷ ὄντι ἦν ἡδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεμνημένος τὸ ἱερὸν τῆς Ἑταιρίας μυστήριον, καὶ πᾶσα του ἡ ψυχὴ διεπλέγετο ὑπὸ τοῦ νεωαίου ἐκείνου σχεδίου, καὶ παρεσκευάζετο ἡδη εἰς τὴν μεγάλην πάλιν ἣν προέβλεπε προσεχῇ, καὶ ἣν ἐπέσπευδε παντὶ σθένει. Συγγενῆς τῶν Ὑψηλάντων, συνυπηκούετο μετὰ τοῦ προμάχου τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὑπὲρ τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, καὶ ὅταν μετὰ ταῦτα συνώδευσεν τὸν ἡγεμόνα Μεγαλὴ Σοῦτζον ὡς ὑπουργὸς αὐτοῦ εἰς Ἰάσιον, οἱ δύο οὗτοι φιλοπάτριδες ἄνδρες ἐσχεδιάζον ὁμῶς καὶ ἐνήργουν ἐν πληρεστάτῃ γνώσει καὶ πεποιθήσει ὅτι ἐμελλε τιμῇ

μέν, ἐλευθερίαν καὶ δόξαν νὰ φέρῃ τῇ κοινῇ πατρίδι, αὐτῶν δὲ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐπίσημον θέσιν, τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν καὶ λαμπρότητα.

Ὅπερ καὶ τῷ ὄντι συνέβη· διότι ἅμα δι' ἐπιμόνου αὐτῶν προτροπῆς καὶ ἀόκνου αὐτῶν συνεργείας, ἠνεώχθη τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τὸ στάδιον, καὶ ὁ Ἀ. Ἰψηλάντης ἐνεφανίσθη εἰς τὴν δακίαν, ὅτε ὁ ἡγεμὼν Σουτῆς, καὶ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ Ρίζος, οὗτος μάλιστα ἀπ' οὗ προσέφερε καὶ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Ἀλέξανδρου συναγωνιστὴν τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας, κατέθεσαν τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ἐγκατέλειπον τὰ μέρη ὅπου ἠδύναντο ἐν πλούτῳ καὶ τιμῇ νὰ ἐγκαταβιώσωσιν, ἅπτεροι καὶ ἐξόριστοι ἐπλανήθησαν ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐν ὅσῳ ἡ Ἑλλάς ἦν θεάτρον πολέμων, εἰς οὓς ὀλίγον ἐδύναντο νὰ συντελέσωσιν, ἐν ὅσῳ δ' εἶχον καὶ ἕτερον ἱερὸν καὶ πρῶτον καθήκον, οἱ χθὲς μυριόπλουτοι νὰ προμηθεύωσι τροφὴν εἰς τὰς ἡδὴ πενομένας οἰκαγενεῖς τῶν, προσωρινῇ ἐξελέξαντο κατοικίαν τὴν Ἑλβετικὴν Γενέβην, ὅπου εὗρισκον τὴν εἰκόνα τῆς ἐλευθερίας ἣν πύχοντο διὰ τὴν πατρίδα τῶν, καὶ θερμὰς ὑπὲρ Ἑλλάδος συμπαθείας, ἃς ὑπὲρ αὐτῆς ἐμετάλλευσεν!

Ἐν ᾧ οἱ Βοτζάρεις καὶ οἱ Μισοῦλαιοι ἐδόξαζον τὴν πατρίδα τῶν εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης, ὁ Ρίζος οὐκ ὀλίγην τῇ περιήπτει τιμὴν παρὰ τοῖς ξένοις παρ' οἷς διέτριβεν. Ἐν Γενέβῃ ἐπὶ τῆς ἀργίας τοῦ ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ δημοσίως τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, καὶ μετ' ἐκπλήξεως εἶδεν ἡ Ἑλβετία ξένον, ἀλλόγλωσσον, παρουσιαζόμενον ἐνώπιον κοινοῦ ἐκ τῶν μάλλον πεπαιδευμένων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκτιθέμενον ἰδέας λαμπράς, μετ' ἀμιμήτου εὐφραδειας, καὶ εἰς γλώσσαν ὡραίαν, καταβέλγουσαν τὸ ἀκρατήριον· ὡς ἐπίσης ἐθαυμάσθη ὅτε μετὰ ταῦτα συνέγραψε γαλλιστὶ μετὰ πάσῃ ἱστορικῇ ἐμβριθείας, καὶ καλλιπερίας ἀξίας τῶν δοκιμωτέρων ὑπαδῶν τῆς γαλλικῆς μούσης, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1825. Τὰ δύο συγγράμματα ταῦτα κατέστησαν εἰς τὴν Εὐρώπην γνωστὴν τὴν Ἑλλάδα, καὶ γνωστὸν ἕνα τῶν πρωτίστων αὐτῆς συγγραφέων.

Ἐν Γενέβῃ ἐγνώρισε τὸν Ρίζον ὁ Κόμης Καποδίστριας, καὶ τοσοῦτον ἐξετίμησε τὸν τε χαρακτηῖρα καὶ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ, ὥστε ὅταν ἀνέλαβε τοὺς οἵκους τῆς Ἑλλάδος, ἀπήτησε νὰ τὸν παρακολουθήτῃ ὁ Ρίζος, ὅπως τὸν βοηθήτῃ εἰς τὸ δυσχερὲς ἔργον του. Ἐνταῦθα νέον καὶ εὐρύτερον ἠνεώχθη στάδιον εἰς τὴν πατριωτικὴν του δραστηριότητα. Τῆς ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ Κυβερνήτου δικαίως ἀπολαμβάνων, ἐνεπιτεύθη τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ἐξηκολούθησε μετ' ἐξόχου ἱκανότητος διέπων αὐτὸν ὡς δ' εὐγενῶς ὑπηρετήσεν ἐν ὅσῳ ἐνόμιζε τὴν ὑπηρεσίαν του χρήσιμον τῇ πατρίδι, οὕτως εὐγενῶς κατέθεσε τὴν ἀξίαν του, καὶ ἀπεσύρθη τῶν δημοσίων, ὅτε εὐρέη διαφωνῶν πρὸς τὸ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου παραδεχθέν σύστημα· ἀπελθὼν δ' εἰς Αἴγινα, ἐμεινεν ἀπραγμόνως ἰδιωτεύων, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς φίλας του μούσας, αἵτινες ἦσαν ἐν

πάσαις ταῖς περιστάσεσι τοῦ βίου του ἡ σταθερὰ αὐτοῦ προσφυγή. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, περισπώμενος ἀπὸ ὑψηλοτέρας μερίμνας περὶ τῆς τύχης καὶ τῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος του, τὰς μούσας εἶχεν ὡς ἀναφυγὴν τῶν κόπων του μόνον, καὶ ὡς παρηγορίαν τῶν θλίψεων του. Οὐδὲν δὲ συνέγραψεν ἔκτοτε, πλην τινῶν κωμωδιῶν, ἢ μᾶλλον παιγνίων τῆς ἀνεξαντλήτου τοῦ εὐφυΐας, ὕλης κατωτέρως τῶν προλαβόντων αὐτοῦ πονημάτων.

Ἡ μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἐγκαταστάσα διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἐξελέξατο τὸν Ρίζον ἕνα τῶν ὑπουργῶν τῆς, καὶ ἡ Βασιλικὴ ἐξουσία, ἀναγνωρίσασα τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, τῷ ἀνέθηκε σχεδὸν πάντοτε τὰς ἀνωτάτας τοῦ κράτους ὑπηρεσίας, ἐν τε τῇ διοικήσει τῶν νομῶν, ἐν τοῖς ὑπουργείοις τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς ἐπιρρατείας, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις ταῖς ἀξιωμασίαις ὁ Ρίζος ἦν μεταξὺ τῶν διαπρεπόντων διὰ τῆς βαθείας αὐτοῦ φρονήσεως, διὰ τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ δραστηριότητος, καὶ διὰ τῆς ἀδεκάστου τοῦ ἀρετῆς, ἀμεροληψίας καὶ ἀκεραιότητος.

Εἰς τὸν Ρίζον, ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὀφείλεται ὁ πρῶτος καταρτισμὸς τῆς ἀνωτέρας παιδείας, ἡ καθίδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἡ σύστασις τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, ἥς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐνδοξως καὶ τελεσφόρως προέστη, ὡς μνημεῖα τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ προεδρίας πολλοὺς λόγους καταλιπὼν, οἵτινες εἰσὶν ὑποδείγματα ἑλληνικῆς καλλιπερίας, καὶ μεστοὶ γενναίων καὶ καινῶν ἰδεῶν. Ἰέλως δ' ἐπέμψθη πρέσβους τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῇ Ἰψηλῇ πύλῃ, καὶ ἐνταῦθα, πλήρης ἡμερῶν ἀπέθανεν, ὡς ἐπεπόθει, εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, πολίτης ἐλεύθερος, ἴσος τοῖς ποτὲ δεσπόταις αὐτοῦ, καὶ σεβόμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτῶν, ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιστῆμων ξένων, μεθ' ὧν διπλωματικαὶ τὸν συνέδεον σχέσεις· ὅ,τι δὲ μάλιστα χαρακτηρίζει τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐγενεῖς τούτου Ἑλλήνος, εἶναι ὅτι δι' ὅλης του τῆς ζωῆς τὰς ὑψηλοτάτας διέπων τῆς πατρίδος του θέσεις, ἀπέθανεν εἰς ἑσχατον γῆρας πένης, καὶ ἐτάφη ἀπὸ δημοσίων χρημάτων.